

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Meer over samenleving denken, minder overheid doen

door Frank van den Heuvel De auteur is oud-redacteur van *Christen Democratische Verkenningen*.

Het mantra van managementboeken was jarenlang: *Think local, act global*. Uit vele praktijkervaringen weet ik dat het precies omgekeerd moet zijn: *Act local, think global*. Dat lijkt handelen volgens het christendemocratische subsidiariteitsbeginsel, die prachtige leidraad. Of we nu spreken over draagvlak voor energie- of infrastructuurprojecten, onderwijs of Europa. Tjeenk Willink wil nu 'groter denken, kleiner doen'. Toch zijn er eveneens kanttekeningen bij dit boekje van rasregent Herman Tjeenk Willink.

Terugblik van een Haags fenomeen

Herman Tjeenk Willink schrijft nu zijn oproep 'Groter denken, kleiner doen'. Interessant, want hij begint wel bij het grotere. Hij schrijft deze 'oproep', dit pamflet, na veertig jaar trouwe dienst binnen de publieke sector, en dan ook nog bij de rijksoverheid. En daar wringt ook een en ander, want juist als je volgens het subsidiariteitsbeginsel redeneert en het nabije belangrijk vindt, begin je bij mensen, bij het maatschappelijke – ver van overheid en Den Haag.

Tjeenk Willink heeft alles gezien bij de rijksoverheid, als 'hulpje' en later regisseur van kabinetformaties, als regeringscommissaris, voorzitter van de Eerste Kamer en vicepresident van de Raad van State. Allemaal topfuncties, waar je alles ziet en meemaakt. Maar ook plekken waar je vaak ver van mensen, het private domein en kleine gemeenschappen af staat. Tjeenk Willink kijkt terug, vaak ook met nostalgie, naar voorbijgane tijden. Opvallend van deze informateur van het paarse kabinet is zijn lof voor de tijd van de verzuiling. Toen waren er verschillen in de samenleving, maar uiteindelijk leidde gedegen overleg tot samenwerking en oplossingen. Iedereen hoorde ergens bij en het land werd degelijk bestuurd. Hij vraagt zich af welke verbinding er nu nog is. Hij noemt ook de waarde van sociale arrangementen, waardoor knellende vraagstukken werden opgelost. Hij roemt de pluriformiteit, de diversiteit in de Nederlandse samenleving. Helaas heeft deze veelsoortigheid er ook voor gezorgd dat de ooit overzichtelijke verzuiling geleid heeft tot extreme verzuiling, vormen van identiteitspolitiek die eigenlijk

Herman Tjeenk Willink

Groter denken, kleiner doen.

Een oproep

Prometheus | 2018 | 118 pp. | € 15,00

| ISBN 9789044639773

versnippering geworden is. Iedere groep heeft zijn eigen partij(tje) en voorman (m/v): dieren, Turken, mensen boven de 50, bozen, anti-Brusselaars, enzovoort. Iedereen zijn eigen bubbel. Interessant is dat Tjeenk Willink tussen de regels door kritisch is naar technocratisch bestuur, terwijl hijzelf hier deel van uitmaakte en deze praktijk ook koesterde. Dat blijkt ook uit het feit dat hij het niet over 'mensen' heeft, maar consequent over 'burgers' spreekt. Dat klinkt ambtelijk en toont afstand. Terecht is hij kritisch op het begrip 'bv Nederland'. Zelf zie ik het liever als de 'samenleving Nederland'. Een besloten vennootschap is het laatste wat je zou moeten willen. Dan liever een coöperatie.

De microkosmos

Als we echt verder willen, moeten we het toch ook weer anders doen dan Tjeenk Willink. De nabije samenleving is zo krachtig, divers en inventief. We moeten kleiner denken, vervolgens kleiner doen, en dan pas groter denken en groter doen. De mensen denken dicht bij huis.

Dat deed me denken aan het boek *Ik was nog nooit in Zelzate geweest* van de Vlaamse journalist Thomas Blommaert. In dit boek beschrijft hij de microkosmos van Zelzate, een Vlaams dorpje dat overvallen werd door de tijd, de vooruitgang en de industrie. Zelzate, gelegen in de Kanaalzone tussen Terneuzen en Gent, waar alles,

We moeten kleiner denken en dan pas groter doen

politiek, cultuur, winkels, samenhang, mensen, verandert door de komst van zware industrie. Blommaert, die er nog nooit geweest was, sluit zich een aantal maanden op in dit dorp, spreekt met mensen en schrijft er zijn boek over. Hij ziet hoe het kanaal industrie aantrekt. Er komen energiecentrales, er komt werk en er komen banen. Dat betekent dat het dorp welvaart krijgt en luxe. Maar ook vervuiling, giftige stoffen en kinderen die op gifbelten spelen en ziek worden. Er ontstaat discussie, debat, onenigheid. Wat willen we? Industrie, banen en welvaart, of gezondheid, schone lucht en geen puinhoop? Het is het dilemma dat dwars door de

Meer publiek dan privaat

Terug naar Tjeenk Willink. In zijn terugblik op overheid, semioverheid en samenleving benoemt hij veel bekende punten. Hij spreekt over bestuurlijke ontsparingen als bij de Belastingdienst, ICT-projecten bij de overheid en hardnekkige dossiers als de HSL, het persoonsgebonden budget en de nationale politie. En natuurlijk de doorgeschoten regel- en afvinkdrift in onderwijs en zorg. Het beroeps-(z)eer verhaal van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA van bijna vijftien jaar geleden. Ook hekelde Tjeenk Willink het feit dat we geen debatcultuur hebben, terwijl tegenspraak, tegenwicht en tegenmacht zo belangrijk zijn. Hij kritiseert op dat punt de overlegcultuur, die hij eerder roemde toen het over de verzuilde tijd met compromissen ging. Bestuurskundigen en economen hebben vraagstukken gemaakt tot respectievelijk trajecten van planning en rendement. Het Europaverhaal is belangrijk voor Tjeenk Willink, maar ook hier moet gezegd worden dat hij in algemeenheden blijft hangen. Dat gebeurt eveneens in zijn kritiek op president Trump, terwijl Trump doet wat Tjeenk Willink voor Europa bepleit, namelijk eensgezind elkaar sterker maken: *Make Europe great again* als oplossing. Interessanter zou het zijn om ook hier, in lijn met de titel, eerst zaken kleiner te doen. Op weg naar een Europa dat de begrippen 'subsidiariteit', 'solidariteit' en 'samenleving' vooropzet. En waarom zeggen we dan niet gewoon dat de Europese Unie weer 'Europese Gemeenschap' moet heten? Deze gedurfdere ideeën noemt Tjeenk Willink niet. Vreemd is deze

De Europese Unie moet weer 'Europese Gemeenschap' heten

gemeenschap van Zelzate heen gaat. Het splijt politieke partijen, families, buurten, gezinnen. Het splijt het dorp. Het is ratio en emotie. En dit dilemma speelt natuurlijk niet alleen in Zelzate. Het speelt bij energievraagstukken, of de school moet blijven in het dorp, en of regio's een grotere stem moeten hebben binnen landen en Europa. Het is de microkosmos, die dicht bij mensen staat en waar te vaak politici, bestuurders en toezichthouders lichtvaardig mee omgaan. Te vaak wordt de directe omgeving genegeerd. Meer dan Tjeenk Willink weet Blommaert dit kleiner in doen en denken te beschrijven.

stelling van zijn hand: 'Markten houden nu eenmaal niet van ruimte voor verscheidenheid. Dat belemmert de handel.' Dat is niet juist. Markten zijn zeer divers, al is het alleen maar om zo veel mogelijk mensen van dienst te kunnen zijn. Natuurlijk zijn er standaardisaties enzovoort, maar iedereen wil ook iets unieks, iets passends.

En nu de oplossingen!

Tjeenk Willink is gedreven en geëngageerd en gaat voor de publieke zaak. Geweldig. Jammer is wel dat hij niet met oplossingen komt, zelfs niet met oplossingsrichtingen. Het blijft bij algemeenheden. En als je dan dit stuk leest van iemand die altijd bij de overheid gewerkt heeft, nota bene de rijksoverheid, en uit die klassieke PvdA-bestuurderscultuur komt, dan begrijp je dat er een zekere onvrede is. Dat het niet vreemd is dat er allerlei bewegingen in de samenleving ontstaan zijn en nog steeds ontstaan die het juist anders willen. Tjeenk Willink zegt dat er minder normering, protocollen enzovoort moeten zijn. Helemaal mee eens. Heeft hij nu spijt dat hij de afgelopen veertig jaar heeft bijgedragen aan deze wildgroei? Hij komt toch met een oplossing; hij stelt voor 'een duidelijk maximum te stellen aan de tijd die uitvoerders aan hun eigenlijke taak mogen onttrekken voor administratie en andere aanvullende verplichtingen'. Precies verkeerd: als een afvink-iets onzinnig/onnodig is, dan is vijf seconden hieraan besteden al te veel. Niet kwantitatief, maar kwalitatief denken. Dan ben ik zelf zo trots op de

christendemocratie, waar de mensen en de samenleving vooropstaan en waar de (rijks)overheid pas in beeld komt wanneer andere geledingen eerst hun rol gespeeld hebben. Dan blijkt ook het verschil met de sociaaldemocraten, die graag een sterkere, en vaak grotere, overheid zien. Dan blijkt ook het verschil met de liberalen, die een kleinere overheid als startpunt hebben, terwijl voor het CDA een kleinere overheid de resultante is van meer samenleving.